

Dilqəm Əhməd

1931-ci ildə dərc edilən bir əsərində şair Abdulla Faruq yazırdı:

Rəsulzadə xəyalən rəis təyin olundu
Topçubaşov, Şəfi bəy keçdilər parlamana
Ruhanilər, qazilər məruzədə bulundu
Al-yaşıl rəngli bayraq seçdilər parlamana
Sərxoşların xəyalı ayınlıq getdi kol-kol,
Pozdu nəşəlini sonunda bir komsomol.

Bu şeirin dərc olunduğu illərdə Cümhuriyyət xadimləri əleyhinə irili-xırdalı, iftira dolu ədəbi və publisistik "mətnlər" bolşevik mətbuatında yüzlərlə idi. Qərbdədir ki, bu mətnlər özündə xeyli yalanı əks etdirsə də, adların və vəzifələrin çəkilməsi dövr üçün maraqlı idi, işğaldan 10 ildən çox keçsə də, mühacirət mətbuatının və mühacirlərin fəaliyyətinin kommunistlər üçün təhlükə yaratdığını göstərirdi. Süleyman Rüstəm kimi dövrün yetişdirdiyi şairləri hardasa başa düşmək mümkün olsa da, Məhəmməd Səid Ordubadi kimi qocamanların da bu prosesə alət edilməsi, "Qanlı sənələr" müəllifinin Müsavat əleyhinə səviyyəsiz şeirlər yazması acınacaqlı hal idi...

Abdulla Faruq gəlincə...

Adətən o dövrdə yazılan bu tip şeirlər daha çox Müsavat və Rəsulzadə əleyhinə olurdu. Faruqun geniş əsərində Əlimərdan bəy Topçubaşov və Şəfi bəy Rüstəmbəylinin də adının çəkilməsi çox maraqlıdır. Üstəlik parlamentin təsis, bayrağın seçilməsi (sözə diqqət edək!) kimi məsələləri qeyd etməsi əslində senzurdan keçməyəcək ifadələrdir. Amma görünür, sensor sonrakı ifadələrə görə bu adların yazılmasına göz yumub.

Abdulla Faruq kimdir?

Abdulla Musa oğlu Əfəndiyev (Faruq) 1907-ci il aprelin 24-də Göyçay rayonunun Poti kəndində doğulub. 1921-ci ildə Bakıya gəlib, müəllimlər seminariyasına daxil olub. Daha sonra Bakı Ali Pedaqoji İnstitutunda, ora bağlandıqdan sonra ardınca Azərbaycan Dövlət Universitetində təhsil alıb. 1930-cu ildə ADU-nu bitirib. 1930-cu ildə Moskvaya Sovet Şərq Xalqları Elmi-tədqiqat İnstitutunun aspiranturasına göndərilib, ailə vəziyyəti ilə əlaqədar olaraq bir ildən sonra Azərbaycan Dövlət Elmi-tədqiqat İnstitutuna

köçürülüb. Ali məktəblərin fəhlə fakültələrində, "Kommunist" qəzeti redaksiyasında, Nərimanov adına texnikumda müəllim kimi çalışıb, şəhər rayon maarif şöbələrinin birində pedaqoji kabinetin müdiri olub.

1925-ci ildən etibarən ədəbi fəaliyyətə başlayıb, 1930-cu ildə "Üfüqlər qızaranda" adlı ilk şeir kitabı çap olunub. Ardınca "Yarış" (1933), "Talış dağları" (1935), "Döyüş yollarında" (1936), "Dalğalar" (1937), "Qızıl əsgər şeirləri" (1938), "Qaçay" (1939) adlı kitabları nəşr edilib. Puşkin, Şevçenko, Nekrasov, Frankodan tərcümələr edib.

Onun "Gənc işçi", "Kommunist", "Ədəbiyyat" qəzetlərində

ziyyətini xarici tələbələr vəziyyəti ilə yanlış müqayisə etdiyi üçün" buraxdığı "siyasi səhvə" görə 1934-cü ildə komsomol sıralarından xaric edilib.

Bu işə onun ilk "səhvi" olmayacağı.

Müharibəyə göndərilən şair

Dövrün şairlərindən Məmməd Rəhim 1965-ci ildə A.Faruq haqqında belə yazıb: "O, Böyük Vətən müharibəsinin birinci günlərindən kiçik zabıt rütbəsində ordu sıralarına getdi. Mən Abdulla Faruqu son dəfə Sulakçay ətrafında gördüm. O, 416-cı diviziyada xidmət edirdi... Döyüşlərin birində ağır yaralanmışdı və müalicədən sonra Azərbaycan Yazıçılar İttifa-

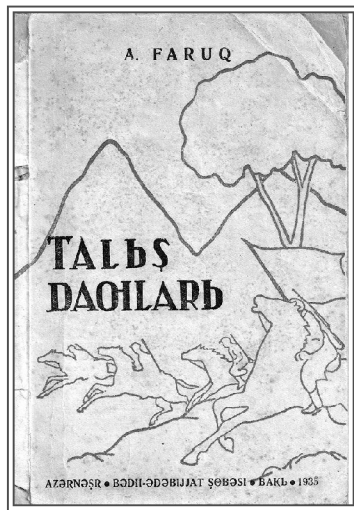
qına gəldi... Söhbət zamanı dedi: "Gedirəm, Böyük Vətən müharibəsi qurtarana qədər mənim yerim ön xətdə olacaqdır". Şair 1944-cü ildə Taqanroq ətrafında gedən döyüşlərdə həlak olur.

Tədqiqatçı Sona Xəyal yazır: "Əlifbanın dəyişməsi ilə əlaqədar olaraq Mərkəzi Komitəyə yazdığı məktubuna görə nəzarət altında saxlanılan, ev dustağı kimi Göyçaydakı mülkünə göndərilən Abdulla Faruqun kitabları da özü kimi Kitab Palatasında dustaq edilmiş, kitabxanalardan yığışdırılmışdır. Gələcəyə ümidini itirməyən şair məşəqqətlərə sinə gərək yazıb-yaratmış, müharibə başlayarkən, Stalinin "Kim günahını yumaq istəyirsə, cəbhəyə getsin" sərəncamını eşidib, qələmini silahla əvəz etmişdir. Lakin amansız tələ onun arzularını gözdə qoymuş, qələbəyə bir il qalmış, Taqanroq ətrafındakı döyüşlərdə həlak olmuşdur".

Yazıçı Anar da Ənvər Məmmədcanlıya istinadən bu barədə yazır: "Faruq mənə dedi ki, mən bu əlifbanın dəyişdirilməsini səhv hərəkət hesab edirəm, bu, Bağirovun işidir, ona məktub yazacam. Dedim yazma, bu, Bağirovun işi deyil, Stalinə gələn məsələdir. Faruq qulaq asmadı, yazdı. Məktub Bağirova çatan kimi tufan qopdu. Bağirovun bir xasiyyəti vardı, biri bir iş tutan kimi o saat deyirdi ki, bu tək sənənin işi deyil, bunun altında hansısa bir qrup, bir təşkilat dayanıb və bu hazırlanmış təxribatdır. Bəli, o saat zirək xəbərlər Bağirova çat-

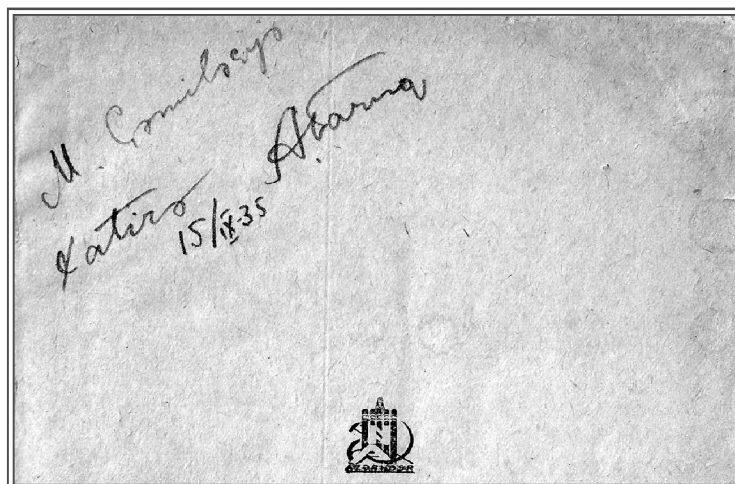
qına gəldi... Söhbət zamanı dedi: "Gedirəm, Böyük Vətən müharibəsi qurtarana qədər mənim yerim ön xətdə olacaqdır". Şair 1944-cü ildə Taqanroq ətrafında gedən döyüşlərdə həlak olur.

qına gəldi... Söhbət zamanı dedi: "Gedirəm, Böyük Vətən müharibəsi qurtarana qədər mənim yerim ön xətdə olacaqdır". Şair 1944-cü ildə Taqanroq ətrafında gedən döyüşlərdə həlak olur.

Müəllimi, şairi cəbhəyə getməyə vadar edən səbəb nə idi? Onunla həmyaşlı şairlər müharibəni qələmlə qazanmaq istəyərkən onun ön cəbhəyə getməsinə səbəb nə idi?

Faruq "Qızıl Şərq" mətbəəsində işlədiyi vaxt ordu sıralarına çağırılıb, qayıdandan sonra Baş mətbuat idarəsində çalışıb. "Ədəbiyyat qəzeti" və "Şərq qadını" jurnallarının redaksiyalarında işlə-

yib. Cəbhədə leytenant rütbəsində xidmət edib və "Qızıl Əsgər" cəbhə qəzetində şeirləri ilə mün-təzəm çıxış edib. Bu dövrdə "Qara Məmməd" mənzum pyesini və "Otuz qəhrəman" poemasını yazıb.

Faruq Don üstündəki vuruşmalarda yaralandıqdan sonra "Birinci yara" şeirini yazıb.

"Topçubaşov, Şəfi bəy keçdilər parlamana..." – Cəbhəyə göndərilən şair

əsərlərindən ibarət "Sahilsiz qəlbimin dalğaları" adlı kitabını tərtib edib. 2011-ci ildə isə Sona Xəyal tərəfindən 100 illiyinə ithaf edilən kitab hazırlanıb.

Xatirələrdə erməni vəhşiliyi

A.Faruqun gündəliyində məişət qeydləri ilə yanaşı maraqlı hadisələr də yer alıb. Məsələn, 1936-cı il 24 aprel qeydindən (şairin ad günündə) bəlli olur ki, həmin gün Əliağa Vahid və Yusif Vəzirli birlikdə Şamaxıdakı qədim məzarlığı gəzib, Seyid Əzimin məzarını ziyarət ediblər. Həmin qeydində 1918-ci ilin martında törədilmiş qırğınla bağlı maraqlı bilgi var: "İlk küçələrdən keçib, köhnə Şirvanın iki-iki məzar-məzarı qayıdıb içindən yerləşməyə başladığı məzarların arasından keçib, erməni yirticiləri-daş-naqları tərəfindən amansızcasına yandırılıb dağıdılmış cümə məscidinə baxdıq. Çox möhkəm və böyük bir bina idi. Parıldayan gün-bəzlərin dəmir istinadgahları birləşib qəbir halda sallanmış, dağılıb tökülüşdü. Yusif Vəzir Çəmənzəminli: burada muzey rövzə etmək də lazımdır, dedi. - Yaxşı, möhkəm binadır, barlılarından da istifadə etmək olar. Qəbristandakı sinə qəbir daşlarını da muzeyə toplamaq olar, -dedi".

İmzalı kitab

Şəxsi arxivimdə müharibədə həlak olan şair Abdulla Faruqun "Talış dağları" adlı kitabı var. İçərisində "Aprel inqilabının XV ildönümünə ithaf edirəm" qeydi yazılan kitabın redaktoru Mikayıl Müşfiqdır. Kitabı önəmli edən içərisində şairin imzası və ithafının olmasıdır: "M.Cəmiləciyə xatirə. 15/IX-35. İmza".

Qaynaq:

1. "Abdulla Faruq - 100". Bakı, 2011. Tərtibçi: Sona Xəyal
2. Abdulla Faruq. "Sahilsiz qəlbimin dalğaları". Bakı, 1989. Tərtibçi: Maarif Teymurov
3. Xatirə Qədirova. "Sahilsiz qəlbimin dalğalarını misralara çevirən şair Abdulla Faruq". Məqalə, Bakı, 2018.
4. Anar. "Bir məktub, bir tale". Bakı, 2019